

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19:
ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ І ЗАХИСТУ**

Монографія

За редакцією

доктора юридичних наук, професора Є.О. Харитонова,
доктора юридичних наук, професора О.І. Харитонової,
кандидата юридичних наук, доцента К.Г. Некіт

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

УДК 347.121.2:616-036.21

П68

Рецензенти:

Луць В.В. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки;

Завальнюк В.В. — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Діденко Л.В. — доктор юридичних наук, доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 7 від 11.05.2020 р.)

Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту : монографія / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, К.І. Беяков ; за ред. д. юрид. н., проф. Є.О. Харитонova, д. юрид. н., проф. О.І. Харитонovoї, к. юрид. н., доц. К.Г. Некіт. — Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. — 404 с.

ISBN 978-966-992-079-9

У монографії досліджуються актуальні проблеми, пов'язані з реалізацією та захистом прав приватної особи в умовах пандемії. Колективом авторів проаналізовано проблеми обмеження прав приватної особи в умовах пандемії, захисту особистих немайнових прав, зміни, що виникли у сфері регулювання договірних відносин під час пандемії, особливості підходів до регулювання медичної та фармацевтичної діяльності, роботи нотаріату та судів. Монографія переслідує мету розробити цілісну концепцію вирішення численних правових проблем, що виникли у зв'язку з кризою, зумовленою пандемією.

Монографія розрахована як на наукових та науково-педагогічних працівників, так і на практикуючих правознавців, а також стане на користь кожному, хто стикнувся з проблемами здійснення та захисту прав приватної особи в умовах пандемії COVID-19.

УДК 347.121.2:616-036.21

ISBN 978-966-992-079-9

© ВД «Гельветика», 2020

Колектив авторів:

Харитонов Євген Олегович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: інтродукція, п. 1.1 (у співавторстві з Харитоновою О. І.); п. 1.2.

Харитонova Олена Іванівна — доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 1.1 (у співавторстві з Харитоновим Є. О.); п. 1.3.

Беляков Костянтин Іванович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач наукового відділу теорії, історії та філософії інформаційного права Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України: п. 2.2 (у співавторстві з Шопіною І.М.).

Булеца Сібілла Богданівна — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»: п. 5.1.

Голубева Неллі Юрійвна — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 4.1.

Кізлова Олена Сергіївна — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри цивільного та господарського права й процесу Міжнародного гуманітарного університету: п. 4.4.

Коссаk Володимир Михайлович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри цивільного права та процесу Львівського національного університету імені Івана Франка: п. 1.5.

Подцерковний Олег Петрович — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 2.4.

Савчин Михайло Васильович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Ужгородського національного університету: п. 2.1.

Сафончик Оксана Іванівна — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 6.1.

Шопіна Ірина Миколаївна — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ: п. 2.2 (у співавторстві з Беляковим К.І.).

Давидова Ірина Віталіївна — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 4.2.

Харитонова Тетяна Євгенівна — доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 7.1.

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 5.2 (у співавторстві з Берназ Д.В.).

Глиняна Катерина Михайлівна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 6.2.

Калітенко Оксана Михайлівна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 3.2.

Колодін Денис Олексійович — кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету цивільної та господарської юстиції, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 3.1 (у співавторстві з Федоровим В.А.).

Кривенко Юлія Василівна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 3.4 (у співавторстві з Адаховською Н.С.).

Мазуренко Світлана Вікторівна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 5.3.

Матійко Микола Володимирович — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 1.4.

Мартинюк Едуард Іванович — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії факультету історії та філософії Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова: п. 2.3 (у співавторстві з Никитченко О.Е.).

Некіт Катерина Георгіївна — кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»: п. 2.5.

ЗМІСТ

ІНТРОДУКЦІЯ	
ПАНДЕМІЯ: ПРАВО ОСОБИ ЧИ ПРАВО ДЕРЖАВИ	9
 РОЗДІЛ I	
ПРИВАТНА ОСОБА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ПАНДЕМІЇ	16
1.1. Людина, громадянин, приватна особа	16
1.2. Приватна особа і приватні/цивільні та публічні/адміністративні засоби досягнення мети карантину	27
1.3. Адміністративно-правові засоби впливу на поведінку приватної особи в умовах карантину	39
1.4. Функціональні аспекти цивільного та приватного права під час пандемії	50
1.5. Реалізація суб'єктивних цивільних прав особи в умовах пандемії	65
 РОЗДІЛ II	
ПРОБЛЕМА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	78
2.1. Суспільний інтерес як критерій обмеження прав людини та боротьба із пандемією	78
2.2. Інформаційна гігієна під час карантину: правовий вимір	99
2.3. Свобода релігії в умовах пандемії	119
2.4. Карантинні заходи у розрізі економічних свобод та конституційних засад підприємництва	137

2.5. Особливості захисту права приватної власності в умовах надзвичайного стану: аналіз практики ЄСПЛ	152
--	-----

РОЗДІЛ III

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА І ПАНДЕМІЯ	167
--	------------

3.1. Особисті немайнові права особи в період пандемії: проблеми забезпечення	167
3.2. Окремі проблеми захисту персональних даних в умовах пандемії	179
3.3. Зловживання цивільним правом та право на інформацію	194
3.4. Реалізація права на освіту в умовах пандемії	204

РОЗДІЛ IV

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ	218
--	------------

4.1. Оголошення карантину у зв'язку із пандемією як форс-мажорна обставина	218
4.2. Електронні договори в умовах карантину	228
4.3. Розсуд при здійсненні цивільних прав в умовах пандемії	239
4.4. Орендні відносини в період пандемії	249
4.5. Житлові відносини і карантин	262
4.6. Права спортсменів і кіберспортсменів в умовах пандемії	276

РОЗДІЛ V

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	287
--	------------

5.1. Договір керованого доступу в умовах пандемії: переваги та недоліки	287
5.2. Особливості надання медичних послуг в умовах пандемії	302
5.3. Примусове ліцензування в сфері інтелектуальної власності щодо лікарських засобів: світовий досвід	312

із такою надзвичайною ситуацією як епідемія та оголошення карантину.

4.2. Електронні договори в умовах карантину

Після запровадження карантинних обмежень, відповідно до Порядку проведення протиепідемічних заходів, пов'язаних із самоізоляцією осіб, затвердженого 11 березня 2020 року, досить велика група людей підлягає самоізоляції, серед яких: особи, які мали контакт з пацієнтом з підтвердженим випадком COVID-19; особи, щодо яких є підозра на інфікування, або особи, які хворіють на COVID-19 в легкій формі та не потребують госпіталізації; особи, що дали згоду на самоізоляцію з використанням електронного сервісу «Дій вдома» Єдиного державного веб-порталу електронних послуг; особи, які досягли 60-річного віку (за деякими винятками). Також до цієї групи можна віднести і осіб, які не досягли 14 років, яким відповідно до аналізованої Постанови заборонено пересуватися без супроводу законних представників або повнолітніх родичів дитини. Отже, досить велика група осіб повинна здійснювати покупки не виходячи з дому.

Виходом з ситуації тут є більш активне використання можливостей інформаційних технологій при вчиненні правочинів, зокрема, при купівлі товарів, де інтернет-магазини і служби доставки сьогодні мають чи не найбільший попит. Крім того, звичайні крамниці, які нині не мають права працювати (наприклад, крамниці одягу, взуття тощо) і мали офіційний сайт «номінально», а реально реалізація здійснювалась оф-лайн, — зараз перейшли в он-лайн простір та намагаються втримати своїх клієнтів.

Таким чином, із запровадженням карантину і обмежувальних заходів, що його супроводжують, спостерігається ситуація, коли звичні для нас (традиційні) договори трансформуються за

допомогою запровадження інформаційних технологій в електронні договори, смарт-контракти тощо, які можуть укладатися сторонами без особистого контакту, паперових копій договорів, особистих (власноручних) підписів тощо. Це свого роду нова фаза розвитку, момент, який має відбутися не лише в сфері технічного забезпечення можливостей такого укладення правочинів, але й в свідомості кожної особи.

Враховуючи те, що учасниками цивільних правовідносин є фізичні та юридичні особи, а також держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права, всі вони можуть бути сторонами договорів, у будь-якому сполученні, зокрема: між фізичними особами; між фізичними та юридичними особами; між юридичними особами; між фізичними особами та публічними утвореннями тощо.

Слід зазначити, що розвиток інформаційного суспільства та інформаційних технологій, який зробив популярним укладення договорів он-лайн, має такі переваги, як швидкість, оперативний обмін інформацією, зручність зберігання, оброблення, відправлення документів тощо. В умовах пандемії він набув особливої актуальності, адже вчинення договорів за допомогою інформаційних технологій є не просто актуальним, а життєво необхідним для суспільства, особливо для осіб, що перебувають на самоізоляції, належать до групи ризику, не мають можливості самостійно здійснити покупки тощо. Крім цього, внаслідок обмежень необхідний товар (непродовольчого призначення, в який входить великий перелік нагально необхідних речей) може бути доступним лише в інтернет-магазині. Тому аналіз правової природи, сутності електронних договорів, смарт-контрактів, їх особливостей, якщо такі є, в умовах пандемії COVID -19 є дуже актуальним.

Починаючи розгляд даного питання, слід зазначити, що законодавець виділяє як традиційне поняття «договір», що закріплене в ЦК України, так і поняття «електронний договір», під

яким розуміється домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі²⁸².

Пропозиція укласти електронний договір (оферта) має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору, і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

Умови дійсності електронного договору можна поділити на «традиційні» та «особливі». До традиційних можна віднести загальні умови дійсності, які передбачені законодавством (ст. 203 ЦК України) та додаткові, які передбачені сторонами і є обов'язковими для сторін, які його підписали. До особливих умов можна віднести такі умови, які впливають із суті саме електронного договору (це, зокрема: електронна форма вчинення, використання відповідних засобів ідентифікації, електронна форма представлення інформації, спеціальні засоби безпеки тощо). Таким чином, слід констатувати, що електронний договір, крім визначених ЦК України істотних умов для відповідного виду договору, може містити інформацію про: 1) технологію (порядок) укладення договору; 2) порядок створення та накладання електронних підписів сторонами договору; 3) можливість та порядок внесення змін до умов договору; 4) спосіб та порядок прийняття пропозиції укласти електронний договір (акцепту); 5) порядок обміну електронними повідомленнями та інформацією між сторонами під час виконання ними своїх зобов'язань; 6) технічні засоби ідентифікації сторони; 7) порядок внесення змін до помилково відправленого прийняття пропозиції укласти електронний договір (акцепту); 8) посилання на умови, що включаються до договору, шляхом перенаправлення (відсилання) до іншого електронного документа і порядок доступу до такого

²⁸²Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

документа; 9) спосіб зберігання та пред'явлення електронних документів, повідомлень, іншої інформації в електронній формі та умови доступу до них; 10) умови виготовлення та отримання паперових копій електронних документів; 11) можливість вибору мови, що використовується під час укладення та виконання договору тощо.

Електронний договір в межах діючого законодавства України розглядається як складова електронної комерції, а отже учасниками є суб'єкти електронної комерції, постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування. Законом визначено, що однією із сторін електронного договору обов'язково є юридична особа або фізична особа — підприємець (продавець (виконавець, постачальник) товарів, робіт, послуг). З цього приводу слід зазначити, що **на практиці укладається велика кількість електронних договорів саме між фізичними особами.**

Відзначаючи специфіку електронних договорів, і враховуючи те, що важливим етапом укладення будь-якого договору є його підписання, зазначимо, що при укладенні договорів у цифровій (електронній) площині мова йде, насамперед, про ідентифікацію особи. Під такою ідентифікацією законодавець розуміє процедуру використання ідентифікаційних даних особи з документів, створених на матеріальних носіях, та/або електронних даних, в результаті виконання якої забезпечується однозначне встановлення фізичної, юридичної особи або представника юридичної особи, де ідентифікаційними даними особи є унікальний набір даних, який дає змогу однозначно встановити фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи²⁸³. Враховуючи

²⁸³Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>

особливості IT середовища, будь-яка правова дія в електронній площині не може обійтися без ідентифікації.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» (ст. 15) визначає, що схема електронної ідентифікації повинна встановлювати високий, середній або низький рівні довіри до засобів електронної ідентифікації, що використовуються в них. Низький рівень довіри до засобів електронної ідентифікації повинен характеризувати засоби електронної ідентифікації в контексті схеми електронної ідентифікації, яка забезпечує обмежений ступінь довіри до заявлених або затверджених ідентифікаційних даних; середній рівень довіри до засобів електронної ідентифікації повинен характеризувати засоби електронної ідентифікації в контексті схеми електронної ідентифікації, яка забезпечує суттєвий ступінь довіри до заявлених або затверджених ідентифікаційних даних (зокрема, це, використання удосконалених електронних підписів та печаток); високий рівень довіри до засобів електронної ідентифікації повинен характеризувати засоби електронної ідентифікації в контексті схеми електронної ідентифікації, яка забезпечує найвищий ступінь довіри до заявлених ідентифікаційних даних особи (зокрема, це використання кваліфікованих електронних підписів та печаток).

Отже, законодавець увів до електронної площини електронний підпис, паспорт громадянина України у формі карти з безконтактним електронним носієм, а також нормативно визначений регулятором — Національним банком України — Bank ID. Законом України «Про електронну комерцію» також було введено «підпис одноразовим ідентифікатором» та «аналог власноручного підпису». Крім цього також діє (хоча і не дуже поширений варіант у зв'язку з відсутністю технічного включення до багатьох реєстрів та оплатністю використання) — Mobile ID, який можна замовити у операторів мобільного зв'язку (як приклад — Київстар, Lifecell), Smart-ID.

Розберемося з цим трохи детальніше.

Електронний підпис (ЕП) — електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис.

Кваліфікований електронний підпис (КЕП) — удосконалений електронний підпис, який створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа.

Удосконалений електронний підпис (УЕП) — електронний підпис, створений за результатом криптографічного перетворення електронних даних, з якими пов'язаний цей електронний підпис, з використанням засобу удосконаленого електронного підпису та особистого ключа, однозначно пов'язаного з підписувачем, і який дає змогу здійснити електронну ідентифікацію підписувача та виявити порушення цілісності електронних даних, з якими пов'язаний цей електронний підпис (ст.1 Закону України «Про електронні довірчі послуги»).

Слід зазначити, що під час дії Закону України «Про електронний цифровий підпис» (втратив чинність з 07.11.2018), використовувався електронний цифровий підпис, поняття та рівень захищеності (безпеки) якого відповідав нині діючому КЕП.

Стосовно популярності і вживаності такого інструменту, як КЕП, то його досить активно використовують у своїй професійній діяльності державні службовці, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування, а також, згідно законів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»²⁸⁴, «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань»²⁸⁵, державні

²⁸⁴Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

²⁸⁵Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

реєстратори речових прав на нерухоме майно та державні реєстратори юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, нотаріуси, адвокати, працівники судів тощо. Крім того, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності»²⁸⁶ зобов'язав державних реєстраторів, нотаріусів використовувати лише захищені носії ключової інформації особистих ключів типу «Кристал-1», «Алмаз-1К», «SecureToken-337М», «SecureToken-337К», що підвищують захищеність КЕП.

Разом з тим, Міністерство цифрової трансформації України запустило експеримент з використання удосконалених електронних підписів та печаток, які базуються на кваліфікованих сертифікатах відкритих ключів. Відповідну Постанову прийнято Кабінетом міністрів України 03.03.2020 р.²⁸⁷

Як зазначалося вище, законодавець увів окрім ЕП, паспорт громадянина України у формі карти з безконтактним електронним носієм (ID-карту), на яку кожен українець може отримати кваліфікований електронний підпис, що дає можливість користуватися державними електронними сервісами (така можливість стала доступна на початку лютого 2020 року). Електронний підпис на ID-карту може отримати будь-який громадянин України, який досяг 18-річного віку, послуга є безкоштовною.

Як уже зазначалось, у зв'язку із введенням постановою Кабінету міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної

²⁸⁶Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності: Закон України від 06.10.2016 № 1666-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1666-19>

²⁸⁷Про реалізацію експериментального проекту щодо забезпечення можливості використання удосконалених електронних підписів і печаток, які базуються на кваліфікованих сертифікатах відкритих ключів: Постанова КМУ від 03.03.2020 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-2020-п>

хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» з 12.03.2020 р. по 11.05.2020 р. карантину, значно зріс попит на онлайн-послуги, доступ до яких передбачає обов'язкову ідентифікацію особи. В цьому напрямі досить уніфікованим і найбільш централізованим державним сервісом є Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія», положення щодо якого затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137 «Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг»²⁸⁸. Однак його нетривале використання свідчить про наявність маси проблем, пов'язаних з недосконалістю захисту інформації, що міститься на цьому порталі. Про це свідчить нещодавній витік персональних даних і їх відкриття для публічного ознайомлення.²⁸⁹

В повсякденному житті ми найчастіше стикаємося з укладенням договору з використанням одноразового ідентифікатора. Зокрема, особі, що прийняла оферту, на етапі підтвердження укладання відповідного електронного договору надсилається одноразовий ідентифікатор, який згодом вводиться нею для підтвердження його укладання. Такий спосіб видається цілком прийнятним, адже відбувається і перевірка контактного номера, і встановлюється сам факт волевиявлення з приводу укладання такого договору. Проте в загальному ланцюгу забезпечення чинності договору, обов'язок ідентифікації покладається на самого акцептанта — замовника товарів чи послуг. Такий висновок можна зробити на основі ч. 8 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію», в якій зазначається, що у разі, коли укладення електронного договору відбувається в інформаційно-телекомунікаційній системі

²⁸⁸ Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: постанова КМУ від 04.12.2019 р. № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF>

²⁸⁹ https://zik.ua/article/dodatok_diia_v_dii_khto_zlyv_personalni_dani_ukrain-tziv_v_merezhu_968376

суб'єкта електронної комерції, для прийняття пропозиції укласти такий договір особа має ідентифікуватися в такій системі та надати відповідь про прийняття пропозиції. Іншими словами, йдеться про реєстрацію на сайті продавця із зазначенням відповідних ідентифікуючих даних, необхідних для укладання електронного договору, зокрема ім'я та прізвища, номера мобільного телефону (в контексті використання електронного підпису електронним ідентифікатором), e-mail та інших даних.

Однак магазин все одно не може перевірити надані параметри для ідентифікації. Адже повідомлення з одноразовим ідентифікатором буде надсилатись на вказаний особою мобільний телефон без встановлення особи. По суті, відбуватиметься лише підтвердження волевиявлення щодо особи із вказаними реєстраційними даними. Натомість встановити дійсну належність цих даних зазначеній особі неможливо.

Аналог власноручного підпису — ще один спосіб, в який може здійснюватися електронне повідомлення та заповнення формуляра, тобто факсимільне відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису, однак лише за письмовою згодою сторін, у якій мають міститися зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Аналіз чинного законодавства щодо електронної ідентифікації особи свідчить на користь впровадження в наше життя європейських стандартів такої ідентифікації, де ключовими нововведеннями стосовно довірчих послуг є запровадження європейських схем ідентифікації, взаємного визнання українських та іноземних засобів ідентифікації та інтероперабельності.

Однією із основних переваг, яку дає запровадження електронної ідентифікації за міжнародними стандартами, є взаємне визнання українських та іноземних сертифікатів відкритих ключів та електронних підписів. Тобто, засобами електронної ідентифікації, що видані в Україні, можна буде скористатись за

кордоном, а в Україні визнаватимуться засоби, видані в інших країнах. Це дозволить, наприклад, укладати компаніям договори без паперової тяганини, надсилати документи для навчання у вузах онлайн, отримувати послуги від органів державної чи місцевої влади закордоном тощо.

Не зайвим буде нагадати, що «в центрі» будь-яких суспільних (а отже, і цивільних) відносин є приватні особи, суб'єкти приватного права, учасники цивільних відносин, що повинно враховуватися при формуванні норм і правил приватного (цивільного) права, які визначають взаємини членів суспільства одне з одним і з державою, як суб'єктом приватних відносин. Особливої актуальності ці питання набули в умовах карантину. Різко зросло значення електронного договору для приватних (фізичних) осіб, що підтверджується і статистичними даними щодо результатів роботи Нової Пошти, різних сервісів доставки, відвідування інтернет-магазинів, а також значним збільшенням використання функції «доставки» продуктових магазинів, кафе тощо.

Внаслідок цього, в умовах прийняття заходів щодо запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, на практиці виникають питання щодо вчинення договорів онлайн (інтернет-замовлень), які потребують швидкої реакції, практичного врегулювання, яке має бути законним та справедливим, таким що стоїть на захисті прав та інтересів приватної особи.

Разом з тим, на практиці виникає безліч питань, які потребують вирішення, головним серед яких є **захист прав приватних осіб, забезпечення такого захисту.**

Зокрема, при вчиненні та виконанні електронних договорів можуть мати місце помилки, які є підставою недійсності даного договору та мають відповідні наслідки недійсності. Це може бути помилка в адресі доставки товару (в тому числі і відділення пошти), помилка щодо замовленого товару; помилки можуть мати місце як зі сторони замовника, так і магазину, або ж помилка кур'єра.

В умовах дотримання умов самоізоляції, обмеження пересування можуть виникнути незручності в поверненні та повторному замовленні товару. В контексті зазначеного виникає також питання про відшкодування замовнику витрачених коштів та часу, шкоди, завданої негативними наслідками здоров'ю та життю замовника (за умови, що таким товаром є ліки, які необхідні негайно).

Зазначені питання фактично не врегульовані та, на жаль, навряд чи будуть мати правові наслідки у вигляді відшкодування завданої шкоди, витрачених додаткових коштів, або ж погашення штрафу (наприклад, коли мова йшла про вимушене порушення самоізоляції).

Вирішити ці проблеми, як на нашу думку, можливо за допомогою використання технології блокчейн та смарт-контрактів, які не безпідставно називають «правочинами майбутнього».

Враховуючи вже існуючу практику застосування таких технологій у світі, можна зробити висновок про позитивні очікування від укладення договорів у вигляді смарт-контрактів, до яких зокрема, віднесено об'єднання всіх учасників договору в загальну мережу; доступність актуальної інформації про договір відразу всім її учасникам; виписування всіх документів в оригінальному вигляді всередині системи; неможливість підробки документів; відсутність потреби пересилки паперових версій документів на великі відстані; автоматична перевірка системою документів (або взагалі контроль за фактом відвантаження) і здійснення платежів.

Таким чином, можна говорити про перспективність використання блокчейну, смарт-контракту і Інтернету речей у сполученні, що може використовуватися в комерційних транзакціях і забезпечити захист приватних осіб, зокрема.

Особливо важливим є застосування даних технологій в умовах дотримання карантину, що зменшить обсяги паперової роботи, час її виконання, скоротить витрати і підвищить ефективність,

а найголовніше — дасть можливість дотримуватися всіх зазначених обмежувальних заходів.

Підбиваючи підсумок проведеному дослідженню, зазначимо, що використання інформаційно-телекомунікаційних систем для укладення договорів розширює можливості фізичних осіб — здійснювати необхідні дії, які забезпечують виникнення та припинення цивільних правовідносин; ФОП та юридичних осіб — працювати та отримувати прибуток (а для суб'єктів, яким оф-лайн заборонено працювати, перехід в он-лайн режим — єдиний вихід); та забезпечує нормальний ритм життя особи в умовах карантину.

4.3. Розсуд при здійсненні цивільних прав в умовах пандемії

В Україні вплив режиму карантину став відчуватися 17 березня 2020 року, адже з цієї дати активно почали запроваджувати заходи карантину, що значно вплинули на цивільні відносини та виконання зобов'язань за договорами.

Відповідно до ч. 2 ст. 14 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» карантин визнається форс-мажором²⁹⁰. Та в цей же час, саме по собі оголошення карантину на території України не звільняє від виконання зобов'язань за договорами.

Тому, важливо проаналізувати розсуд при здійсненні цивільних прав в умовах COVID-19, а також, як режим, введений задля обмеження поширення COVID-19, вплинув на права фізичних та юридичних осіб в Україні. Зокрема, слід проаналізувати, як виконуються договори в умовах карантину та чи існує реальна можливість їх змінити на розсуд сторін.

²⁹⁰Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%92%D0%A0> (дата звернення: 14.05.2020).

Наукове видання

**ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19:
ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ І ЗАХИСТУ**

Монографія

Верстка – Н. Ковальчук

Підписано до друку 06.05.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Warnock. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 23,48. Наклад 300. Замовлення № 0420м-87.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.